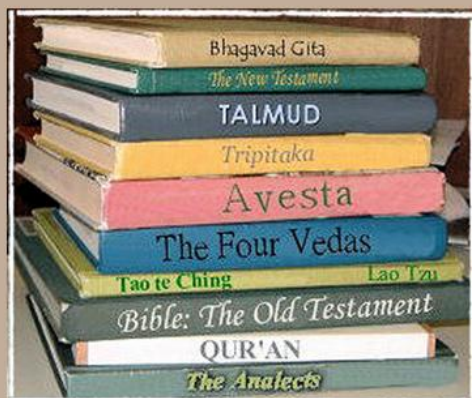

Центар за истражување и креирање политики

ПРОЕКТ ВЕРОНАУКА 2006 :

**КАКО ДА СЕ ИЗБЕГНАТ
ГРЕШКИТЕ ОД 2002-ТА ?**

Скопје, Август 2006

Центар за Истражување и Креирање на Политики (ЦИКП) е независен и непрофитен истражувачки институт настанат како резултат на потребата од независни, темелни и точни истражувања во областа на применетите (јавните) политики. ЦИКП подготвува анализи и го набљудува процесот на креирање политики во Македонија. Со своите истражувања и објективни анализи базирани на факти и теренски истражувања Центарот се стреми да покрене дебата околу битни социо-економски прашања за Македонија. ЦИКП се состои од група на експерти од земјата, како и надворешни соработници од повеќе Европски земји. Експертите се образовани и имаат искуство во разни области како на пример-политикологија, право, економија, меѓународни односи, и социологија.

ЦИКП цели кон пополнување на јазот помеѓу законските решенија и јавните политики и реалната ситуација преку конкретни анализи како и лобирање (advocacy) на истите. Областите во кои членовите на ЦИКП моментално работат се следниве:

- а) Социо-економски Развој на Општините
- б) Истражување на Македонската Политичка Сцена преку Студии на Јавното Мнение т.н., Студии Пред и После Избори (national election studies на Универзитетот во Мичиген)
- в) Истражувања во Здравството и Здравствената Заштита (финансирање, рационализација на здравствените услуги, и т.н. quality assurance)
- г) Социјално Осигурување (пензиски системи)
- д) Добро Владеење (мониторинг на децентрализацијата на локално ниво)
- ѓ) Градење на Капацитети на НВОа, групи на граѓани и професионални организации преку тренинзи за тоа како се вршат истражувања на јавните политики (policy analysis).
- е) Евроинтегративни процеси
- ж) Евалуација на ефикасноста на јавните политики/регулативите/законите

Сметаме дека подготовката на студии на случај за Македонските социо-економски проблеми на микро ниво ќе го помогне процесот на креирање на добри односно квалитетни јавни политики. Исто така, убедени сме дека е повеќе од потребно да се работи на евалуација на јавните политики во различните сектори за истите да бидат подобрани и поблиски до потребите на граѓаните.

Our Partners:

Open Society Institute

Вовед

Веронауката во себе содржи огромен потенцијал да го воздигне човека, но и да го потчини; да ги зближи луѓето, но и да ги раздели. Овие крајности особено можат да дојдат израз во едно општество какво што е Македонија. Имено, Македонија е земја која релативно неодамна напушти еден систем на вредности, но сеуште нема во целост изградено нов. Во една таква средина, поединецот честопати може да се почувствува изгубен и отуѓен; има потреба од припадност, патоказ и помош, но сето тоа го прави и подложен на злоупотреби. Веронауката може да му помогне да го пронајде правиот пат, но и да го злоупотреби за остварување на некои цели кои немаат врска со верувањето во Бога. Македонија е и земја на различни вери кои во голема мера ги потврдуваат етничките разлики. Во една таква средина, општественото ткиво е крешко и ранливо на делби, но и неопходно упатено да ја спознае другоста во себе. Веронауката може да му помогне во тоа, но и да ги зајакне веќе-постоечките делби.

Затоа, воведувањето Веронаука во системот за јавно образование на Република Македонија наложува внимателност при концепирањето на наставниот предмет.

Несомнено дека појдовна основа за таквото концепирање треба да претставуваат потребите и ставовите на граѓаните, од проста причина што, во крајна линија, изготвената наставна програма треба да им служи токму ним. Но истовремено, треба да се внимава наставната програма да остане во рамките на уставниот поредок. Накратко, треба да се внимава на сите оние работи на кои не се внимаваше при првиот обид да се воведат Веронаука во системот на Јавно Образование, кој, како што е општо познато, неславно заврши пред Уставниот Суд.

Во редовите што следат, ЦИКП најпрво ќе ги претстави ставовите на граѓаните на оваа тема - онака како што тие произлегоа од спроведената анкета - а потоа ќе се осврне на правните аспекти на предизвикот наречен воведување веронаука во системот на јавно образование на Република Македонија, за на крај да заврши со кратка ПСМЗ (SWOT) анализа.

Ставот на граѓаните

Нашето неодамнешно испитување на јавното мислење на тема воведување веронаука во системот на јавно образование на Република Македонија недвосмислено покажа дека мнозинството граѓани ја поддржува оваа иницијативата и има изградено став за сите побитни прашања сврзани со нејзиното спроведување.

Според граѓаните, веронаука треба да се воведи, пред се, заради продолжување на верското наследство и обичаи и зачувување на верските заедници, но и заради зајакнување на меѓусебната толеранција и почитување на човековите и граѓанските права и слободи. Наставна програма треба да е во форма на „учење за верата“ и да опфати изучување на главните домашни религии. Неа треба да ја изведуваат теолози делегирани од верските заедници чија што религија се изучува. Веронауката треба да е посебен и задолжителен наставен предмет, кој ќе се вклучи во повисоките одделенија на основното образование и ќе се изучува две до четири години, со застапеност од по еден наставен час неделно. Воедно, наставниот предмет треба да предвидува испитување и оценување на стекнатите знаења, како и практична настава, нпр. посета на верски објекти, изведување молитви и слично. Конечно, при одржувањето на часовите, учениците не треба да се разделуваат на верска или полова основа.¹

Во која мера овие ставови ќе најдат одраз во идната наставна програма по предметот Веронаука зависи пред се од Бирото за Развој на Образованието, кое е надлежно за нејзиното изготвување. Во секој случај, надлежното Биро ќе треба настојува да ги избегне решенијата

---

¹ За повеќе детали, види „Воведување Веронаука во Системот на Јавно Образование - Нацрт Програмска рамка,“ достапно на www.crpm.org.mk

кои доведоа до тоа претходната иницијативата за воведување Веронаука да падне пред Уставниот суд во 2003 година.

Во понатамошниот текст, ЦИКП ќе се осврне на тие решенија и ќе даде предлог како да не се повторат грешките од 2002-та.

Правен аспект бр.1: Да не се истакнува конфесионалната компонента на предметот Веронаука

Претходната наставна програма по предметот Веронаука беше со изразито теолошки карактер;² нагласокот беше ставен врз учење вера т.н. веропоука, изведувачи на наставата беа свештени лица, а учениците беа поделени на верска основа.

Таквата поставеност на наставната програма беше навистина во согласност со суштината на предметот Веронаука, сфатен во потесна смисла, кој пред се, подразбира изучување на верските вистини и тоа на начин кој го налагаат верските убедувања. Но, токму поради тоа, таа беше оценета од страна на Уставниот Суд како верско дејствување во рамки на државни институции,³ и како таква - во спротивност со уставната гаранција за слободата на верското уверување од член 16 став 1, слободата на вероисповеста од член 19 став 1 и 2, како и со принципот за одвоеност на државата од верските заедници и религиозни групи од амандман седум од Уставот, но исто така и со членот 13 од Законот за основното образование, кој изрично забранува верското дејствување во основните училишта.⁴

Иако, за жал, Судот пропушти извонредна прилика поблиску да го определи значењето на овој израз за уставни и законски потреби, од неговата одлука сепак произлегува дека доколку една наставна

---

² Проф. Зоран Матевски, Религиозното Образование во Педагошкиот Систем на Република Македонија, (The Religious Education in the Pedagogical System in the Republic of Macedonia), стр. 4; (достапно на kotor-network.info/papers/2005/Macedonia.Matevski.htm. Последен пат посетено на 02. Август, 2006.)

³ Ваквото наоѓање беше овозможено и од фактот што наставната програма беше донесена од страна на државен орган и воведена во системот на јавно образование, кој потпаѓа под државна надлежност. Види подолу, фуснота 7 и придружниот текст.

⁴ У. Број: 42/2003-0-0 од 11/05/2003; т.6.

програма се заснова на учење вера, се воведува во пониските одделенија на основното образование, се изведува од свештени лица, а учениците на часовите се делат на верска основа, тогаш таа претставува верско дејствување.⁵

Следствено на ова, а со цел да се избегне нејзино поистоветување со верско дејствување, идната наставна програма ќе треба да се откаже од горенаведените, т.н. „конфесионални“ решенија за предметот Веронаука, и да ги замени со нови, како што е предложено подолу.

---

⁵ Навистина, во контекст на Законот за основното образование, Судот се обидува да го определи изразот верско дејствување - како „континуиран процес во текот на целата учебна година.“ Но, од уставно-правно становиште таквата дефиниција е неупотреблива и неиздржлива, бидејќи воопшто не го одредува „верското“ во тој процес. Многу подобро ќе беше ако Уставниот суд го дефинираше терминот „верско дејствување“ како ширење или потиснување на одредена вера или верско убедување преку институциите на државата и/или спроведено врз основа на државен акт. Во тој случај, Судот ќе можеше да го постави проблемот во рамките на следнава истрага: која е целта и примарниот ефект на државниот акт, во случајов министерското решение со кое се донесува наставна програма по веронаука како факултативен предмет за трето одделение основно образование? Ако или целта или примарниот ефект е ширење или потиснување на одредена вера, тогаш државниот акт ги надминува овластувањата кои ги дава Уставот и законот. Со други зборови, за да не дојде во судир со уставните и законските одредби кои го уредуваат односот на државата и верските заедници, државниот акт мора да е донесен од секуларни причини и да има ефект кој ниту поддржува ниту пак се противи на одредена вера. Види Дистрикт оф Абингтон Тоуншип пв. Шемп, (District of Abington Township vs. Schempp,) 374 U.S. 203, 225 (1963).

Елемент	Силна конфесионална конотација		Слаба конфесионална конотација	
Цел	Продолжување на верското наследство и обичаи и зачувување на верските заедници	Возобновување на духовниот интегритет и моралот	Зајакнување на меѓусебната толеранција и почитување на човековите и граѓанските права и слободи	Придонес кон создавањето сестрани и работноспособни граѓани кои ќе претставуваат стожер на стопанскиот развој на земјата
Содржина	Учење вера, т.н. Веропоука	Учење за верата (нпр. Историја на религија)	Учење од верата (нпр. Литературни аспекти на верските списи, Заснованост на извесни правни или економски институти врз религиски сфаќања, итн)	
Опфат	Изучување на една религија	Изучување на главните домашни религии	Изучување на светски етаблираните религии	Поголем број на религии и верски убедувања
Ниво	Во пониските одделенија на основното образование	Во повисоките одделенија на основното образование	Во пониските класови на средното образование	
Изведувач	Теолози делегирани од верските заедници чија што религија се изучува		Учители од областа на социологијата, културата, антропологијата и психологијата	
Практична Настава	Да		Не	
Полова Поделба	Да		Не	
Верска Поделба	Да		Не	
Облик	Посебен наставен предмет	Засебна наставна целина во рамките на предметот граѓанско образование		
Застапеност	Повеќе (години, односно часови)		Помалку (години, односно часови)	
Статус	Задолжителен	Задолжителен, со дозволено изземање по основа на убедување	Изборен, по желба на родителите	Изборен, по желба на учениците над определена возраст
Оценување	Да	Да, но само ако ученикот доброволно прифатил да се оценува неговото знаење		Не

Решенијата дадени на лева страна од табелата ја зајакнуваат конфесионалната конотација на предметот Веронаука, додека оние десно ја ослабуваат.⁶ Поставување на наставната програма врз основа на што повеќе решенија од десната страна би значело поголема усогласеност на предметот Веронаука со уставните императиви.

---

⁶ Кога предметот е поставен така да има слаба конфесионална конотација, тогаш имањето статус на задолжителен може да дојде во судир со правото на родителите да го воспитуваат и образуваат своето дете во духот на нивните верски убедувања, а тоа исто така може да предизвика проблеми од уставна природа.

Правен аспект бр.2: Наставата да се воведи со Програма, а не Решение

Во претходниот случај, наставата по предметот Веронаука беше воведена во системот на јавно образование преку министерско решение за донесување програма.⁷

Но, Законот за основното образование во ниту една своја одредба не предвидува воведување на настава преку донесување на решение.

Ваквиот превид од страна на надлежните органи, беше искористен од страна на Уставниот суд како алтернативна основа за укинување на решението со кое се воведи предметот Веронаука. Имено, анализирајќи го оспорениот акт од аспект на министерските овластувања за негово донесување и формата преку која се воведува предметот, Судот заклучи дека „донесувањето на програма и донесувањето на решение се сосема различни по вид на овластувања, според членот 55 став 1 од Закон за организација и работа на органите на државната управа.“⁸

Затоа, наместо со решение, идната настава по предметот Веронаука ќе треба да се воведи со министерски акт Програма, така како што впрочем и налага членот 26 став 1 од Законот за основното образование и членот 56 став 4 од Законот за организација и работа на органите на државна управа.

---

⁷ Види Решение бр.10-2858/1 од 3 октомври 2002 година, на Министерот за Образование и Наука, за донесување наставна програма по веронаука како факултативен предмет за трето одделение основно образование.

⁸ Супра фн. 4, т.7.

Заклучок - Кратка ПСМЗ анализа

Веронаука со силна конфесионална конотација

<i>Предности</i>	<i>Слабости</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Усогласеност со класичното сфаќање на предметот • Поддршка од верските елити • Подготвеност на наставниот кадар - теолози	<ul style="list-style-type: none"> • Неусогласеност со уставниот поредок и законите • Помала поддршка од граѓаните
<i>Можности</i>	<i>Закани</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Возобновување на моралниот и духовниот интегритет на човекот • Продолжување на верското наследство и обичаи и зачувување на верските заедници	<ul style="list-style-type: none"> • Злоупотреба и искористување на поединецот како средство за остварување на одредени цели • Разјадување на општественото ткиво и потврдување на постоечките поделби • Оптоварување на учениците (во случај да е задолжителен)

Веронаука со слаба конфесионална конотација

<i>Предности</i>	<i>Слабости</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Усогласеност со уставниот поредок и законите • Поголема поддршка од граѓаните	<ul style="list-style-type: none"> • Неусогласеност со класичното сфаќање на предметот • Неусогласеност со правото на родителите да го образуваат детето во духот на нивните верски убедувања (во случај да е задолжителен, види фн. 6) • Противење од верските елити • Недостаток на подготвен наставен кадар
<i>Можности</i>	<i>Закани</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Зајакнување на меѓусебната толеранција и почитување на човековите и граѓанските права и слободи	<ul style="list-style-type: none"> • Релативизирање на верските вистини • Оптоварување на учениците (во случај да е задолжителен)